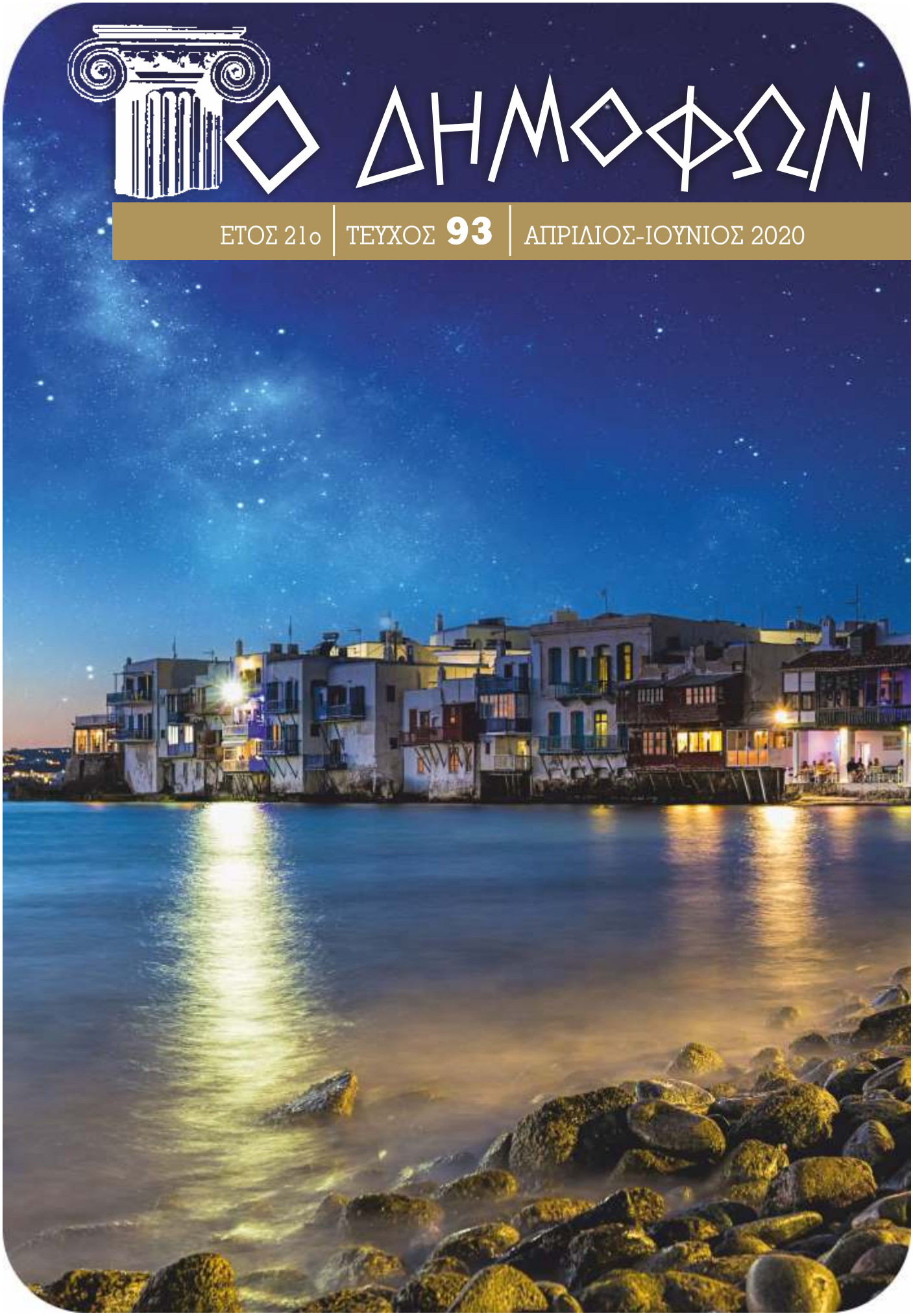
Ο ΔΗΜΟΦΩΝ

ΕΤΟΣ 21ο | ΤΕΥΧΟΣ **93** | ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
Σύλλογος Ποιοτικής & Πολιτιστικής
Αναβάθμισης Δυτικής Αττικής
"Ο ΔΗΜΟΦΩΝ"
ΕΚΔΟΤΗΣ
Παναγιώτης Δημητρούλης
(Κιν.: 6977.781.753)
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΛΩΝ/ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ
Κοροπούλης Βασίλης
Κοροβέση Ελένη
Παπαϊωάννου Παναγιώτης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑΣ
Λαϊνάς Παναγιώτης -
Μποχάρτζας Γεώργιος
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Κωνσταντίνα Πέππα
Τηλ./Fax: 210.55.58.291

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Μήτσιου - Τσιάμη Κατερίνα
Πτυχ. Τεχνολόγος Γραφικών Τεχνών

Ταχυδρομική Διεύθυνση
28ης Οκτωβρίου 3, 196 00
Μάνδρα Αττικής
Τηλ.: 6977.781.753
www.dimofon.gr
e-mail: info@dimofon.gr

Ο "ΔΗΜΟΦΩΝ" ανταλάσσεται με
όλα τα έντυπα πολιτιστικού περιεχομένου.

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις εκείνων που τα υπογράφουν.
Επιτρέπεται η τμηματική ή ολική αναδημοσίευση άρθρων, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναγράφεται η πηγή τους.
Η ύλη για το τεύχος "έκλεισε" στις 20/06/2020.

ΕΤΟΣ 21ο
ΤΕΥΧΟΣ **93**
ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

"Η βόμβα"

Σαφνικά έρχεται η ημέρα εκείνη που "σκάει" σε όλη την Ελλάδα ή καλύτερα θα λέγαμε σχεδόν σε όλον τον πλανήτη, η τετραπέρατη βόμβα, σε σχήμα κορόνας. Ελάτε τώρα... όλοι ξέρουμε ότι πρόκειται για τον COVID-19 όπου τον υποδεχτήκαμε από το μακρινό του ταξίδι, από την πόλη Γουχάν της Κίνας. Άραγε, ήρθε για να μείνει αυτός ο φίλος ή μήπως να τον ονομάζαμε εχθρό μας.

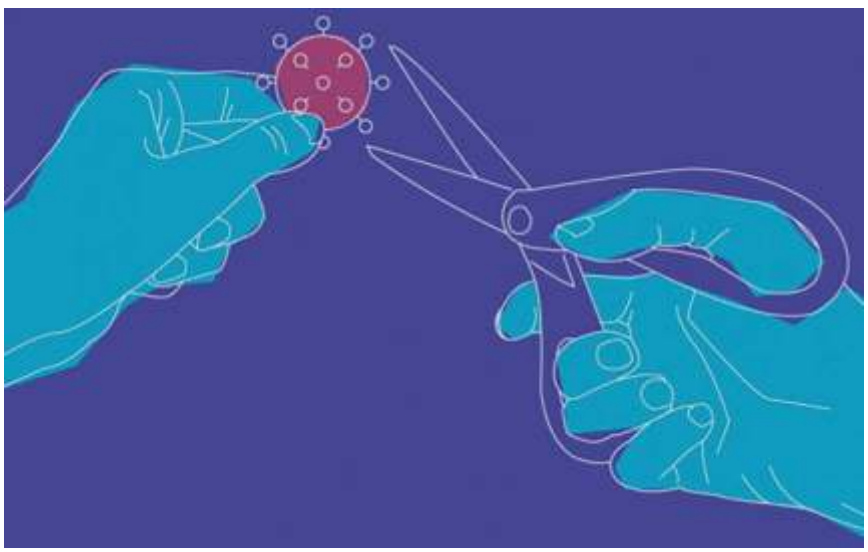
Ο ιός αυτός έχει την δύναμη να λειτουργεί και ως φίλος αλλά και ως εχθρός. Βέβαια θα τον θεωρήσουμε εχθρό διότι προκάλεσε-προκαλεί μεγάλο πόνο σε οικογένειες, χάνοντας τους ανθρώπους τους ή έστω και αν το ξεπέρασαν. Είναι οδυνηρό όταν βαδίζεις στο άγνωστο. Αλλά μην σταθούμε άλλο στα αρνητικά...

Παρ' όλα αυτά, υπάρχει η δυνατότητα να τον χαρακτηρίσουμε και ως φίλο - αν φυσικά μας επιτρέπετε ο όρος "φίλος". Στο σημείο αυτό ας αναρωτηθούμε γιατί να τον ονομάσουμε φίλο. Για να είμαστε ειλικρινής αυτή η φιλία με την βόμβα-COVID-19,καλό θα ήταν να διατηρηθεί μια σχέση "ΜΑΚΡΙΑ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΙ". Ειδικά τώρα που σιγά-σιγά επιστρέφουμε στον κανονικό ρυθμό της καθημερινότητάς μας.

Αυτός λοιπόν ο ιός πέρα από τον φόβο που έφερε , μας έμαθε να έχουμε έναν υγιή τρόπο ζωής. Όσο μείναμε σπίτι αποκτήσαμε περισσότερο χρόνο για τους ανθρώπους μας, μας δόθηκε η ευκαιρία να δούμε καταστάσεις από άλλη οπτική γωνία, ενδεχομένως καλύτερα από πριν. Επίσης αν όχι όλοι, οι περισσότεροι από εμάς αναθεωρήσαμε και επαναπροσδιορίσαμε κάποια πράγματα και ίσως κάποιοι να αναπτύξαμε μαγειρικές ικανότητες ή και σωματικές δεξιότητες, έστω για λίγο τρέξιμο στην φύση.

Κλείνοντας ας κρατήσουμε στο μυαλό μας και στην καρδία μας, ότι μπορεί να επιστρέφουμε στην καθημερινότητα μας, δηλαδή πριν από την ιστορική πανδημία. Όμως, επειδή σχεδόν τίποτα δεν θα είναι όπως πριν, έχουμε χρέος ως άνθρωποι να προσέχουμε αλλά και να κρατήσουμε τέσσερις λέξεις κλειδιά. Αλτρουισμός, Αλληλοβοήθεια, Αδελφικότητα και Αγάπη.

Βασιλική-Ανθή Κουδουμά
Εκπαιδευτικός Δημοτικής Εκπαίδευσης

Ταξίδια... (...και εν μέσω καραντίνας)

Δεν είμαι απ' τους ανθρώπους που μπορεί εύκολα να... *"κάτσει στ' αυγά του"*. **Ίσως να φταίει γι' αυτό ο παππούς μου ο... Οδυσσέας.** Ναι, αυτός, που είναι και δικός σου παππούς!... Αυτός που, όπως θα θυμάσαι, *"πολλών ανθρώπων ίδε* **[και είδε και οίδε]** ***άστεα και νόον έγνω"*. Απ' αυτόν, λοιπόν, φαίνεται πως κληρονόμησα το πάθος για τα ταξίδια.** Ακόμα και στην ηλικία μου... [Σημείωση: δεν έχω κανένα πρόβλημα με την ηλικία μου (σε διαβεβαιώνω!) όπως και με καμία άλλη ηλικία, αφού κάθε μια έχει την χάρη της και τον σκοπό της –αλλ' αυτή είναι μια άλλη ιστορία κι ας μην την πιάσω γιατί θα "ξεστρατίσω" απ' το σημερινό ταξίδι της σκέψης...] ...που θα έπρεπε, ίσως, να σκέφτομαι λίγο περισσότερο (και να μ' αρέσει...) η ηρεμία ενός λιμανιού, εξακολουθώ να θέλω να ταξιδεύω: **για να ρουφούν τα μάτια μου τις τόσες ομορφιές του κόσμου, για να μυρίζω τα' αρώματά του, να γεύομαι (τον κόσμο πάντα) μέχρι το μεδούλι του, να τον αγγίζω και ν' ακούω τα τραγούδια και τις μουσικές του και, γενικά, να τον αισθάνομαι μ' όλες μου τις αισθήσεις...** Αυτό δηλαδή που δεν μπορεί να σου προσφέρει η παθητική παρακολούθηση ενός ταξιδιωτικού ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση, όσων ιντσών μεγάλη και όσο τεχνολογικά προηγμένη, στο ασφαλές ξεκούραστο "λιμάνι" του καναπέ του σαλονιού μου...

Τα καράβια, ξέρεις, μπορεί να έχουν ασφάλεια στα λιμάνια, αλλά δεν είναι φτιαγμένα γι' αυτό, δηλαδή να παραμένουν αραγμένα σ' ένα λιμάνι. Τα καράβια είναι φτιαγμένα να ταξιδεύουν στις θάλασσες και στους ωκεανούς, να χαράζουν νέες πορείες, ν' αντιμετωπίζουν άγνωστα, πρωτόγνωρα κύματα...

Το ήξερες, αλήθεια, ότι ο Οδυσσέας (ο παππούς μας για τον οποίο μιλούσαμε νωρίτερα...), όταν γύρισε πίσω στην Ιθάκη, μετά από το δεκάχρονο ταξίδι του, που μας ιστορεί ο Όμηρος, δεν έμεινε εκεί καθηλωμένος; Καθώς μας ιστορεί ένας άλλος μεγάλος, ο Νίκος Καζαντζάκης, στην δικιά του "Οδύσσεια", πήρε από την Ιθάκη νέους συντρόφους και ξανάνοιξε πανιά για νέους τόπους... (Μη με ρωτάς για πού. Δεν ξέρω! Δεν το'χω ακολουθήσει –τουλάχιστον όχι ακόμα– ετούτο το ταξίδι του, δεν το'καμα –τουλάχιστον όχι ακόμα– ταξίδι δικό μου!...)

"Φαντασίες!..." θα μου πεις. Ναι, το δίχως άλλο! Μα τι θαρρείς; **Δεν είναι δα κι η φαντασία ένα ταξίδι; Δεν σου παρέχει, για να το πω καλύτερα, όλα τα σύνεργα για ατέλειωτα ταξίδια;...**

Ένα καράβι, αν το σκεφτείς καλύτερα, είναι και το μυαλό μας. Μόνο που, δυστυχώς, το αφήνουμε, *"συχνά – πυκνά"*, αταξίδευτο... *"Ήταν ένα μικρό καράβι, ήταν ένα μικρό καράβι, που ήταν α-α-αταξίδευτο, που ήταν α-α-αταξίδευτο"* θυμάσαι, ίσως, πως τραγούδαγες όταν ήσουνα παιδί... Τότε που έφτιαχνες καραβάκια (ίσως από χαρτί, ίσως από ένα μικρό ξυλάκι, ίσως και από μια στυμμένη λεμονόκουπα...) και την άφηνες να ταξιδέψει απ' το στενό ρυάκι προς την μεγάλη θάλασσα...

Τι ήταν αυτό που μας έδινε φαντασία ως παιδιά; Θυμάσαι; Τα όνειρά μας... (Να σε ρωτήσω αν τα "ταξιδέψαμε" τα όνειρά μας τα παιδικά ή αν τ' αφήσαμε και σάπισαν στο μουράγιο... Να μην το ρωτήσω καλύτερα, γιατί φοβάμαι πως θα ξεστρατίσουμε...) **Τα όνειρα, λοιπόν, και τα βιβλία!...**

Αν είναι να ευγνωμονούμε για κάτι τους δασκάλους μας, για κάτι περισσότερο απ' όλα τα άλλα που μας πρόσφεραν, είναι που **μας έμαθαν να διαβάζουμε και ν' αγαπάμε τα βιβλία. Αυτό είναι το κύριο εφόδιο για το "ευ ζην". Γιατί με τα βιβλία μπορείς να ταξιδέψεις όπου θέλεις, όσο θέλεις, όποτε θέλεις.** Στον τόπο, στον χρόνο και σε άλλες διαστάσεις. Από τον τόπο όπου γεννήθηκε κανείς ως τους "αντίποδες", από τις εσχατιές του σύμπαντος ως τον μικρόκοσμο, απ' το παρόν στο παρελθόν (παρέα με την Ιστορία) ή και στο μέλλον (διαβάζοντας, για παράδειγμα, ένα βιβλίο επιστημονικής φαντασίας), από την τρίτη προς τις άλλες διαστάσεις (χάρη σ' ένα βιβλίο φυσικής). Μπορείς ακόμη να ταξιδέψεις στο "κέντρο της Γης" (υπό την καθοδήγηση του Ιουλίου Βερν) ή και στα έγκατα της ψυχής σου (χάρη στα τόσα βιβλία ψυχολογίας), του εγκεφάλου σου (ας είναι καλά τα βιβλία των σύγχρονων νευροεπιστημών), εν τέλει της ίδιας της ύπαρξής σου (είτε με κάποιο βιβλίο φιλοσοφίας είτε με κάποιο απ' τα λογοτεχνικά κείμενα που ανατέμνουν την ανθρώπινη ύπαρξη....)

Σιγά – σιγά, κατά πως βλέπεις, βρήκαμε [και δη σε καιρούς πανδημίας COVID19 και υποχρεωτικής "καραντίνας"] ένα σωρό τρόπους [να μην "μένουμε στο σπίτι" απλά, αλλά] να ταξιδεύουμε!...

Και ξέρεις κάτι; Να σου θυμίσω πως **ακόμα δεν μιλήσαμε καν για τα δύο μεγαλύτερά μας ταξίδια. Το ένα μεγαλύτερο απ' το άλλο**, θα συμφωνήσεις σίγουρα!

Το ένα: απ' τον εαυτό μας προς τον άλλον, τον διπλανό μας!...

Θα μου επιτρέψεις να μην επεκταθώ, τουλάχιστον όχι επί του παρόντος, δηλαδή όχι σ' αυτή τη σύντομη επικοινωνία μας. Ένα – δυό σημεία θα σου θυμίσω μόνο, ως ώθηση για να σκεφτείς κι εσύ (και περισσότερο να νιώσεις!...) Ένα τραγούδι: *"Δεν έκανα ταξίδια μακρινά, ταξίδεψε η καρδιά κι αυτό μου φτάνει...* ***Το πιο μακρύ ταξίδι μου, ΕΣΥ!...*"**

Και το άλλο ταξίδι, παράλληλο – ταυτόχρονο θαρρώ: Το ταξίδι στο "εντός" μας: Ταξίδι αυτογνωσίας, ταξίδι αυτοπραγμάτωσης, ταξίδι φώτισης, ταξίδι για να πάρουμε ή σωστότερα να δώσουμε απαντήσεις στα μεγάλα ερωτήματα της ζωής μας: Γιατί υπάρχουμε; Γιατί ζούμε; Τι νόημα έχει η ζωή; Τι νόημα δίνουμε στη δική μας ζωή, ο καθένας μας; "Αφού δεν αυτοκτονούμε, τότε γιατί δεν αποφασίζουμε να ζήσουμε;" Τι νόημα έχει το ρηθέν: "Αν πεθάνεις πριν πεθάνεις, όταν πεθάνεις δεν θα πεθάνεις" και άλλα πολλά...

Βλέπεις σε πόσα ερωτήματα πρέπει ("δει" και "χρη") να απαντήσουμε; Θα προκάμουμε να το κάνουμε πριν έρθει η ώρα για το... "μεγάλο ταξίδι";...

Τι σου λέω τώρα και σου "μαυρίζω την καρδιά";!... Όχι, δεν έχω τέτοια πρόθεση. Το ακριβώς αντίθετο θέλω να σου πω, το θετικό έχω πρόθεση να σου διαλαλήσω: ***"Ένα ταξίδι – αστραπή είναι η ζωή μας, μα (ναι!) προφταίνουμε!"*** **Προφταίνουμε να κάνουμε την ύλη πνεύμα και το σκοτάδι φώς. Και χρώματα! Πολλά χρώματα! Διάλεξε τα χρώματα που σου αρέσουν και ζωγράφισε τον παράδεισό σου! Ζωγράφισε κι ένα καραβάκι κι επιβιβάσου σ' αυτό, ή ένα άλογο και ίππευσέ το, ή... βρες εσύ τον δικό σου τρόπο και χάραξε τη δική σου πορεία για τον παράδεισό σου...** (Η τέχνη, ξέρεις, για παράδειγμα, είναι ένα ς ακόμα τρόπος να ελευθερωθείς, να ταξιδέψεις...)

Στέφανος Γ. Λουμάκης

Τα fake news και η fake Ιστορία

Λυπάμαι τον ιστορικό του μέλλοντος…

Λυπάμαι και για την ιστορία του παρόντος (μας) που θα γραφεί στο μέλλον…

Αλήθεια, πώς θα μπορέσει ν' ανακαλύψει την αλήθεια ο ιστορικός του μέλλοντος; Πώς θα τα καταφέρει με τόσα ψέματα; Εδώ εμείς δεν μπορούμε να τα καταφέρουμε, εμείς, εδώ και τώρα!…

Ποιες θα είναι οι πηγές του; Και ποιο το κριτήριο της επιλογής τους; Η ποσότητα (δηλαδή η επανάληψη) της είδησης; Ή η ποιότητά της; Και ποιο θα είναι το κριτήριο να επιλέξει την ποιοτικά σωστή πηγή; Μήπως την ξέρω εγώ τώρα, αυτή τη στιγμή, να του την υποδείξω; Αλλά ακόμα κι αν το κάνω, θα με πιστέψει στο μέλλον;…

Μόλις προχθές μεγάλος (και κατά τεκμήριο αξιόπιστος) δημοσιογραφικός οργανισμός απέκρυψε παντελώς μια ιδιαίτερα σημαντική ("αντικειμενικά" αλλά και για όλα τα υπόλοιπα ΜΜΕ) είδηση, επειδή αφορούσε τον μεγαλοϊδιοκτήτη του…

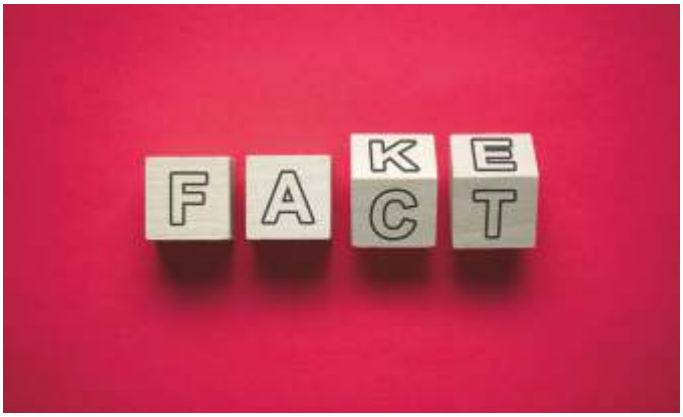
Μόλις χθες διαδόθηκε με ταχύτητα αστραπής μέσω των κοινωνικών δικτύων μια άστοχη - ανόητη δήλωση γνωστού - προβεβλημένου προσώπου. Χωρίς καμία επιβεβαιωτική πηγή ή αναφορά (π.χ. ένα video ή ένα ηχητικό). Αργότερα κυκλοφόρησε και μια διάψευσή της, δηλαδή η αρχική "είδηση" χαρακτηρίστηκε ως "fake news". Αποκλείετε την πιθανότητα στο μέλλον, μετά από πολύ καιρό (ακόμα και μετά από χρόνια), για κάποια αιτία, με κάποιο σκοπό, κάποιος να επαναφέρει την "fake είδηση" και μάλιστα επικαλούμενος ως πηγές, πολλές από αυτές τις ψεύτικες τωρινές αναφορές και αναδημοσιεύσεις;

[Βεβαίως υπάρχει κι η άλλη οπτική: Κάποιος να κάνει, πράγματι, μια δήλωση, και στη συνέχεια να συνειδητοποιεί είτε πως έκανε / είπε βλακεία, είτε ότι κακώς έκανε και το είπε / το αποκάλυψε, γιατί θα ήταν συμφέρον (για τον ίδιο; για άλλους;) να μείνει κρυφό. Οπότε; Το διαψεύδει ως "fake news"!… Μην μου πείτε ότι δεν έχουν υπάρξει πάμπολλες περιπτώσεις που κάποιοι, πολιτικοί ιδίως, διαψεύδουν αυτό που είπαν μόλις προ ολίγου, λέγοντας, ενδεχομένως, ότι δεν το αντιληφθήκαμε σωστά!…]

Αναρωτιέμαι πώς θα μπορούσε να αποδειχθεί και να διασφαλιστεί (για το μέλλον και την Ιστορία…) η αλήθεια ενός γεγονότος.

Θα αρκούσε η ύπαρξη ενός ηχητικού αποσπάσματος; Και πώς θα μπορούσε να αποτραπεί η πιθανότητα κακόβουλου μοντάζ; Ή ενός μίμου που μιλά κατ' απομίμηση κάποιου άλλου; Ένα ηχητικό του Χάρρυ Κλυνν ή του Ζαχαράτου ή της "Ελληνοφρένειας" ή της όποιας άλλης πηγής (υπάρχουν τόσοι και τόσοι που μπορούν να μιμούνται συγκεκριμένα πρόσωπα και το κάνουν καλοπροαίρετα, δηλαδή "για πλάκα" στις ημέρες μας, γίνονται όμως λίγο - πολύ αντιληπτοί από εμάς, σήμερα), δεν θα μπορούσε να αποτελέσει "fake" πηγή, δηλαδή πηγή ανακριβή για έναν ιστορικό του μέλλοντος;

Και η φωτογραφική αποτύπωση προφανώς δεν (μας) εξασφαλίζει καθόλου, ιδίως στη σύγχρονη ηλεκτρονική εποχή. Εδώ υπάρχουν τόσες και τόσες ιστορικές περιπτώσεις "κακοποίησης" φωτογραφιών, με πρόσωπα να εξαφανίζονται από φωτογραφίες ή, αναλόγως, να εμφανίζονται εκεί που δεν υπήρχαν!…

Γενικότερα η ηλεκτρονική αποτύπωση προφανώς μπορεί να είναι προβληματική: Ένα e-mail, για παράδειγμα, που μπορεί να αναδειχθεί στο μέλλον ως "αποκλειστικό" - "αποκαλυπτικό" τεκμήριο, μπορεί να είναι κάλλιστα "χακαρισμένο", χαλκευμένο!… "Χακάρισμα" μπορεί να γίνει, στις ημέρες μας, ακόμα και στις πιο επίσημες ιστοσελίδες [Σκέψου, για παράδειγμα, πληρωμένοι "χάκερς" στην Αμερική, στη Ρωσία, στην Κίνα ή στην Αυστραλία ή/και οπουδήποτε αλλού (ώστε να μπορούν να παρουσιαστούν στο μέλλον ως τελείως "άσχετη" και "ανεξάρτητη" πηγή), να κάνουν μια "μικρή" - "ασήμαντη" παρέμβαση στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας ή της Κύπρου, με μια δυσμενή για τα εθνικά συμφέροντα παραδοχή, να τη σώσουν και να την εκτυπώσουν (ακόμα δε καλύτερα 4-5 φορές που να απέχουν χρονικά μεταξύ τους….) κι αμέσως να "επαναφέρουν" τη σελίδα, ώστε να μην γίνει η επέμβαση αντιληπτή… κι ύστερα από χρόνια να εμφανίσουν τα "τεκμήρια" για να έχουν όπλα και επιχειρήματα στην διεθνή πολιτική και διπλωματία!…]

Θα μπορούσε να σκεφθεί κανείς το video ως "απόλυτη" πιστοποίηση της αλήθειας. Κι όμως: Κι εδώ μπορεί κάλλιστα να δουλέψει η μονταζιέρα ή, ακόμα χειρότερα, τα σύγχρονα τεχνολογικά εργαλεία επεξεργασίας, που μπορούν να δημιουργήσουν απολύτως αληθοφανή videos που αποτυπώνουν οποιοδήποτε πρόσωπο να λέει ο,τιδήποτε!… [Αναζητείστε, μέσω Google, videos που δείχνουν τον Ομπάμα, για παράδειγμα, να διατυπώνει απόψεις και να λέει λόγια που στην πραγματικότητα δεν είπε ποτέ! Θα εκπλαγείτε - θα προβληματιστείτε - θα ανησυχήσετε!…] Βλέποντας το (τεχνικά άψογο) αποτέλεσμα, πείθεσαι (εσύ κι εγώ, εδώ και τώρα!) πως η δήλωση που "βλέπεις με τα μάτια σου", είναι αληθινή. Πολύ πιο εύκολα δεν θα την πιστέψει ένας ερευνητής του μέλλοντος;

Τα τελευταία σαράντα περίπου χρόνια αποδίδεται στον πρώην υπουργό εξωτερικών των ΗΠΑ Χένρυ Κίσσινγκερ συγκεκριμένη δήλωση που αφορά στους Έλληνες και στην χειραγώγησή τους. Είναι αληθινή ή ψεύτικη; Ερευνήστε το διαδίκτυο, "γκουγκλάρετέ" το και… πείτε μου πού θα καταλήξετε, αν μπορέσετε "να βγάλετε άκρη"!…

[Προσωπικά πιστεύω (ή, έστω, τείνω να πιστέψω…) πως τέτοια δήλωση δεν έγινε ποτέ. Αντίθετα θυμάμαι ελληνίδα πολιτικό, προ 20ετίας περίπου, να κάνει συγκεκριμένη δήλωση - υπόσχεση (την είχα δει ο ίδιος στην τηλεόραση, τότε που ήταν σχεδόν αδύνατο να έχει "δημιουργηθεί", αφού δεν υπήρχε και λόγος άλλωστε!…), η οποία πλέον έχει "χαθεί" στο διαδίκτυο (ή από το διαδίκτυο), ενώ εντόπισα την ακριβώς αντίθετη δήλωσή της, όταν πλέον είχε καταλάβει την θέση που επιδίωκε να καταλάβει κάνοντας τη συγκεκριμένη δήλωση…]

"Να ψεύδεσαι, να ψεύδεσαι, στο τέλος κάτι θα μείνει" είναι ο κανόνας της προπαγάνδα, έτσι όπως την εξέφρασε ο Γκαίμπελς...

Πώς θ' αποφύγει τις "τρικλοποδιές", τις παγίδες και τις "μπανανόφλουδες" ο ιστορικός; Ή, ακόμα χειρότερα, ο πολίτης του μέλλοντος;

Πώς θα γλυτώσουμε (από) την χειραγώγηση;...

Αλλά... "τι κάθομαι και στενοχωριέμαι" για το μέλλον (και τον ιστορικό του μέλλοντος), όταν υπάρχουν τόσο και τόσοι λόγοι να θρηνήσω για το παρόν; **Φαίνεται πως "το τραβάει ο οργανισμός μας" να πιστεύουμε στα ψέματα και μας είναι δύσκολο να "αποκαθάρουμε" την ιστορία μας, στην οποία μένουμε "βολεμένοι"...**

"Γιατί γκρινιάζεις τώρα;" ίσως να με ρωτήσετε. Διότι **σε ένα χρόνο θα γιορτάσουμε τα 200 χρόνια απ' την ελληνική επανάσταση του 1821 κι ακόμα την "γνωρίζουμε" ανακατεμένη με τόσα ψέματα... [...διότι το "πρέπει να θεωρούμε εθνικό ό,τι είναι αληθινό" του Διονυσίου Σολωμού, ποτέ δεν το ενστερνιστήκαμε στην πράξη!]**

Πολλά θα μπορούσα να γράψω και να πω σχετικά μ' αυτό. Θα αποφύγω το λίγο - πολύ ακανθώδες θέμα του "Κρυφού Σχολειού" (το οποίο θα ήθελε και χρόνο πολύ και σελίδες αρκετές για ν' αναπτυχθεί πολύπλευρα και σφαιρικά), για να αναφερθώ σε κάτι απλούστερο: Στην "ύψωση του λαβάρου της επανάστασης" στην Αγία Λαύρα, στις 25 Μαρτίου 1821, από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό. Βρήκαμε, οι περισσότεροι, μια βολική και εύκολη αλήθεια, επικαλούμαστε μια - δυό πηγές κι έναν φανταστικό (κυριολεκτικά και μεταφορικά) πίνακα του Βρυζάκη, αγνοώντας ή/και περιφρονώντας "ένα σωρό" άλλες πηγές και... βρήκαμε την αλήθεια (μας).

"Με τόσα ψέματα που ντύθηκαν οι λέξεις" και η Ιστορία, "πώς να το πεις το σ' αγαπώ" στην αλήθεια κι αυτό να γίνει πιστευτό...

Έπαψα, λοιπόν, να στενοχωριέμαι και να λυπάμαι τόσο για τον ιστορικό του μέλλοντος. Λυπάμαι και στενοχωριέμαι, πιότερο, για τους συνανθρώπους και συμπολίτες μου, για μένα τον ίδιο, εδώ και τώρα!

Στέφανος Γ. Λουμάκης

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ
Σύλλογος Εθελοντών Πολιτικής Προστασίας Μάνδρας Ειδυλλίας «ΠΑΤΕΡΑΣ»

Με επιτυχία, ο **Σύλλογος Εθελοντών Πολιτικής Προστασίας Μάνδρας Ειδυλλίας "Πατέρας"**, το Σάββατο 20/06 έκανε την πρώτη του δραστηριότητα, σε μια προσπάθεια καθαρισμού και αποψίλωσης στο πανέμορφο και πολυσύχναστο πευκοδάσος του οικισμού της Κιάφας και γύρω από την περιοχή του Αγίου Γεωργίου.

Ευχαριστούμε τους συνδιοργανωτές:
West Coast Cycling Team Ποδηλατικός Σύλλογος Μάνδρας, **Σύλλογος Δρομέων Υγείας Ελευσίνας**, **1° ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΜΑΝΔΡΑΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΟΝΕΩΝ & ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ**, τα παιδιά του Λυκείου, καθώς και όλους τους ευαισθητοποιημένους πολίτες του Δήμου Μάνδρας και του Δήμου Ελευσίνας.

Επίσης, ευχαριστούμε την υπηρεσία καθαριότητας του **Δήμος Μάνδρας Ειδυλλίας** για την διάθεση των υλικών (γάντια-σακούλες) και το απορριμματοφόρο όχημα.

Ως έδρα του ο Σύλλογος «ΠΑΤΕΡΑΣ» έχει το χώρο της φιλαρμονικής Ψηλορείτη και Επαμεινώνδα, έπειτα από ευγενική παραχώρηση του Δήμου μας ενώ για λίγους μήνες συστεγάστηκε με τα γραφεία του περιοδικού «ο ΔΗΜΟΦΩΝ» .

Τα στοιχεία επικοινωνίας του Συλλόγου είναι τα εξής:
e-mail: **se.pateras2019@gmail.com** Σύλλογος Εθελοντών Πολιτικής Προστασίας Μάνδρας Ειδυλλίας «Πατέρας»
Καλείστε όσοι επιθυμείτε να συνεισφέρετε για το βέλτιστο αποτέλεσμα να επικοινωνήσετε ώστε να επανδρωθεί κατάλληλα.

Αστροφεγγιά... 40 χρόνια μετά!

Ελένη Α. Ηλία

Αφορμή για το δημοσίευμα αποτέλεσε η συμπλήρωση 40 χρόνων από την πρώτη προβολή στην κρατική τηλεόραση το 1980, σειράς η οποία βασίστηκε στο ομότιτλο μυθιστόρημα του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, σε σκηνοθεσία Διαγόρα Χρονόπουλου.

Το λογοτεχνικό έργο ως τηλεοπτικό σήριαλ

Μία τηλεοπτική σειρά που βασίζεται σε λογοτεχνικό έργο, δεν ταυτίζεται με το ίδιο το λογοτεχνικό έργο παρά συνιστά απλώς μια ανάγνωση του συγκεκριμένου έργου. Καθώς το λογοτεχνικό έργο είναι ανεξάντλητο, κάθε ανάγνωσή του είναι πολύτιμη, αφού αναδεικνύει κάποια από τα στοιχεία του. Καλό λοιπόν θα ήταν να αντιμετωπίζουμε την τηλεοπτική μεταφορά του έργου στις πραγματικές της διαστάσεις. Όχι να θεωρούμε ότι πρόκειται για το λογοτεχνικό έργο κι ότι μπορεί να το υποκαταστήσει αλλά να έχουμε επίγνωση ότι πρόκειται για μια αναγνωστική προσέγγιση του αντίστοιχου έργου, που θα μας παρακινήσει να το διαβάσουμε και οι ίδιοι.

Το μυθιστόρημα «Αστροφεγγιά» του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου

Η «Αστροφεγγιά», που γράφτηκε από το 1943 έως το 1945, αναφέρεται στην εποχή του μεσοπολέμου. Χαρακτηρίστηκε μυθιστόρημα-documentaire, καθώς σχεδιάζει ένα συνθετικό πίνακα της συγκεκριμένης εποχής, της συγκεκριμένης γενιάς (Δημήτρη Γιάκου, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος. Ο ποιητής, ο πεζογράφος, ο κριτικός, Αθήνα, 1951, σ. 83). Οι ήρωες του Παναγιωτόπουλου αποφοιτούν από το σχολείο το 1919 και στρατεύονται στον πόλεμο του 1922. Ο ίδιος ο συγγραφέας τούς αποκαλεί «πονεμένα νιάτα της Αθήνας του 1919, του 1922 και του 1926» και τους χαρακτηρίζει «νεότητα λαίμαργη, μα στερημένη από κάθε ελπίδα» (Ώρα Απολογισμού, Χαιρετισμός στο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, Τετράδια Ευθύνης 8, σ. 146). Το έργο ολοκληρώνεται όταν ο κύριος ήρωάς του πεθαίνει από φυματίωση το Καλοκαίρι του 1924. Ο Τσιρόπουλος επισημαίνει πως ο Παναγιωτόπουλος κατόρθωσε να αποτυπώσει το ύφος μιας περιόδου της Αθηναϊκής ζωής, αυτής του Μεσοπολέμου, όπου οι άνθρωποι ζουν και υποφέρουν, σηκώνοντας στους ώμους τους μια Ιστορία, με την οποία δεν έχουν συνειδησιακή επικοινωνία (Ο ανοχύρωτος άνθρωπος. Διαλογισμοί για τα αφηγήματα και τα δοκίμια του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Τετρ. Ευθύνης 8, ό. π. , σ. 133).

Τα αφηγηματικά περιστατικά εκτυλίσσονται κατά το μεγαλύτερο μέρος τους στην Αθήνα, σε σχολικούς χώρους, γραφεία εταιρειών, κεντρικούς δρόμους, φτωχογειτονιές, σπίτια ευπόρων, πανεπιστημιακές αίθουσες και στα στέκια των νέων της εποχής, όπως το καφενείο «Μαύρος Γάτος». Ο Γιάννης Παπακώστας αναφέρει πως ο Μαύρος Γάτος έδινε την εντύπωση πνευματικού κέντρου και όχι καφενείου, λόγω των φιλολογικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονταν σε αυτόν, κυρίως έως το 1921 (Φιλολογικά σαλόνια και καφενεία της Αθήνας, 1880-1930, εκδ. Εστία, Αθήνα 1988, σελ. 200, 245). Σε αυτόν το χώρο εμφανίζονται στο κείμενο διάφορες λογοτεχνικές προσωπικότητες της μεσοπολεμικής εποχής. Όπως επισημαίνεται σχετικά, πέρα από το βασικό ήρωα, όλα τα άλλα πρόσωπα είναι «υπαρκτά» και τα νιώθεις να ξαναζούν σαν ξεκομμένες από την πραγματικότητα μορφές. Συγκεκριμένα εκτός από τον Καρυωτάκη, εντοπίζονται ο Λάμπρος Πορφύρας, ο Δημοσθένης Βουτυράς, ο Ιωσήφ Ραφτόπουλος, ο Τέλλος Άγρας κ.λπ. (Δ. Γιάκου, ό. π., σ. 88).

Τα πραγματικά αυτά πρόσωπα ωστόσο ο συγγραφέας δεν τα κατονομάζει. Για παράδειγμα, αναφέρεται κάπου στον αδερφό του ιδιοκτήτη του Μαύρου Γάτου με το «κατάμαυρο μούσι», την «πλατιά μπέρτα του παλιού καλού καιρού» και τη «μεγάλη μαγκούρα στο χέρι», ο οποίος συζητούσε συχνά για τα βιβλία και τους στίχους του και παρότρυνε τους νεαρούς θαμώνες να ασχοληθούν με την ποίηση (Αστροφεγγιά, εκδ. Αστήρ, 1981, σ. 96). Αν συγκρίνουμε την περιγραφή για το Γεράσιμο Σπαταλά από τον Μ. Γιαλούρη στο άρθρο «Μια επίσκεψη στο Μαύρο Γάτο», όπου μεταξύ άλλων γίνεται λόγος για «την αναπόσπαστή του μπελερίνα» (περ. Λόγος της Κωνσταντινούπολης, τχ. 8), θα εικάσουμε μια συνειδητή προσπάθεια από τον Παναγιωτόπουλο να παρέχει ασφαλείς ενδείξεις για την ταυτότητα των προσώπων του, προκειμένου οι αναγνώστες να τους αναγνωρίσουν. Είναι δε φανερό ότι αυτή η διαδικασία απευθύνεται σε κατατοπισμένους, «μυημένους» σύγχρονούς του μάλλον αναγνώστες, που όσο περισσότερο θα ενεργοποιούνται για την αναγνώριση των πραγματικών αφηγηματικών προσώπων τόσο θα αισθάνονται ότι εμπλέκονται στα αφηγηματικά δρώμενα (ως προς τη διαδικασία της αναγνωστικής εμπλοκής, βλ. W. Iser, The Act of Reading, εκδ. The Johns Hopkins University, σελ. 9, 18, 21, 151 και The Implied Reader, εκδ. ό.π., σελ. 30, 32, 41, 161, 283-284, 291). Θα μπορούσαμε μάλιστα να συνδέσουμε τον αριθμό των ενδείξεων για την αναγνώριση ενός προσώπου, με την αφηγηματική βαρύτητα του προσώπου αυτού.

Ο ρόλος του ποιητή Καρυωτάκη στο μυθιστόρημα Αστροφεγγιά

Ας σταθούμε ειδικότερα στην εμφάνιση του ποιητή

Καρυωτάκη, ως αφηγηματικού ήρωα στο δημοφιλέστατο μυθιστόρημα, καθώς παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Ο ποιητής Καρυωτάκης συνιστά αναμφίβολα το πρόσωπο στο οποίο αφορούν οι περισσότερες ενδείξεις που παρατίθενται στην «Αστροφεγγιά». Είναι άλλωστε το μόνο επώνυμο πρόσωπο για το οποίο δεν υπάρχουν απλώς περιγραφές των εξωτερικών χαρακτηριστικών του. Ο αφηγητής εστιάζεται επίσης στην ψυχοσύνθεσή του, τονίζει την απαισιόδοξη οπτική, ακόμη και τη ροπή του προς το θάνατο (σελ. 164-165 και 184-185). Ο αφηγηματικός ήρωας Καρυωτάκης συμμετέχει επίσης σε αρκετές συνομιλίες με τους κύριους ήρωες, οι οποίες καταλαμβάνουν σημαντική έκταση στο κείμενο. Πρόκειται κυρίως για διαλόγους προσωπικούς, αφού συντελούν στην ολοκλήρωση του λογοτεχνικού πορτρέτου του. Τέλος, οι στίχοι του Καρυωτάκη που παρατίθενται αυτούσιοι μέσα στην αφηγηματική ροή, λειτουργούν ως διακειμενικές αναφορές του ποιητικού του έργου, αποδεικνύοντας πως για τον Παναγιωτόπουλο, ο ποιητής Καρυωτάκης είναι το πρόσωπο-σύμβολο της εποχής που περιγράφεται στο βιβλίο.

Ας γίνουμε όμως πιο συγκεκριμένοι. Ως προς τον αφηγηματικό χρόνο, βρισκόμαστε στο 1922. Στην πρώτη αφηγηματική αναφορά στον ποιητή, ο αναγνώστης πληροφορείται πως είναι «φοβερά λιγόλογος και μοναχικός, με μια μάσκα πρόωρου θανάτου». Όταν ακολουθεί η «ιστορικής φύσης» πληροφορία ότι το εν λόγω πρόσωπο έχει εκδώσει ήδη δύο τόμους, που ο δεύτερος «είχε πάρει κιόλας κάποιο βραβείο» (σ. 164), έχουμε πλέον μία πολύ σημαντική ένδειξη της ταυτότητάς του, καθώς «Ο Πόνος του Ανθρώπου και των Πραγμάτων» έχει εκδοθεί το 1918 ενώ το 1921 εκδόθηκε η συλλογή «Νηπενθή», που βραβεύτηκε στο Φιλαδέλφειο Διαγωνισμό.

Περιγράφοντας αμέσως μετά ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος τα κοινά στοιχεία και τις συνήθειες των θαμώνων του Μαύρου Γάτου, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι κύριοι ήρωές του, ο Καρυωτάκης εντάσσεται αρμονικά στο σύνολο των νέων του έργου. Όταν στη συνέχεια ο μη κατονομαζόμενος από τον αφηγητή ποιητής Καρυωτάκης μιλά σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, ο αναγνώστης εκλαμβάνει τα λόγια του ως έκφραση μιας πραγματικότητας που αφορά μια ευρύτερη ομάδα νέων της εποχής του, όπου εντάσσονται ασφαλώς οι πρωταγωνιστές της Αστροφεγγιάς. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι ο Γιάκος, επιδιώκοντας να σκιαγραφήσει τη γενιά του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, χρησιμοποιεί μια φράση από την Αστροφεγγιά, που εκφέρει ο ποιητής Καρυωτάκης: «Είμαστε οι καταραμένοι του αιώνα, οι καταδικασμένοι απόκληροι» (σ. 165): Γιάκου, ό. π., σ. 83. Τα λεγόμενα του «ποιητή με τους δύο τόμους», όπως αποκαλείται από τον αφηγητή της Αστροφεγγιάς ο Καρυωτάκης, παραπέμπουν νοηματικά και υφολογικά σε στίχους της τρίτης ποιητικής συλλογής του «Ελεγεία και Σάτιρες»:

Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ, στο έρμο νησί, στο χείλος
του κόσμου, δώθε απ' τ' όνειρο και κείθε από τη γη!

Σύμφωνα με τον κριτικό Παναγιωτόπουλο, ο Καρυωτάκης αναδεικνύεται ο αυθεντικότερος εκφραστής της γενιάς του, όπως προκύπτει από το ακόλουθο απόσπασμα: «Όσοι πιστεύουν πως άνθρωποι σαν τον Καρυωτάκη δεν εκφράζουν την ουσία της εποχής, δεν σημαίνει πως δεν νιώθουν τον Καρυωτάκη, δεν έχουν νιώσει την εποχή» (Τα Πρόσωπα και τα Κείμενα, τ. Ε΄. Ο λυρικός λόγος, Οι εκδόσεις των Φίλων, σ. 131). Ο ίδιος ποιητής επιστρατεύεται για τον ίδιο ρόλο και από τον πεζογράφο-Παναγιωτόπουλο.

Πιο κάτω, ο συγγραφέας δίνει ένα επιπλέον στοιχείο για την αναγνώριση της ταυτότητας του ποιητή Καρυωτάκη, αυτό της δημοσιοϋπαλληλικής ιδιότητάς του. Σε σχέση με το συγκεκριμένο στοιχείο, επιπλέον επισημαίνεται η εξασφαλισμένη οικονομική άνεση του Καρυωτάκη, που αντιπαρατιθέμενη στην πονεμένη και απελπισμένη έκφρασή του (σ. 165), επιτείνει στην αναγνωστική αντίληψη την τραγικότητά του. Όπως ο Τέλλος Άγρας σχετικά επισημαίνει, η τέχνη με την αντίθεση μπορεί να προκαλέσει δυνατότερες συγκινήσεις από ότι μια οσοδήποτε σπαραχτική πραγματικότητα (Κριτικά. Μορφές και Κείμενα της πεζογραφίας, τ. 3, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1981, σ. 35). Μια δεύτερη αντίθεση ακολουθεί, αυτή ανάμεσα στην προσωπική θέση του ποιητή για την τέχνη, την οποία χαρακτηρίζει «ειρωνεία», και στο γεγονός πως η τέχνη συνιστά τη μοναδική διέξοδο, τη μοναδική ελπίδα των υπόλοιπων νέων που σύχναζαν στο Μαύρο

Γάτο και που «κάθε βράδυ ανακάλυπταν κι έναν ποιητή κι ένα ποίημα» (σ. 165). Η παραπάνω άποψη του Καρυωτάκη για την ποίηση, αποδίδεται άλλωστε εξαιρετικά στο ποίημά του «Όλοι μαζί…». Τη δική του αντίθετη άποψη ο Παναγιωτόπουλος την εκφράζει όχι μόνο δια των ηρώων του στην Αστροφεγγιά αλλά και προσωπικά, στα Πρόσωπα και τα Κείμενα. Σημειώνει σχετικά: «Ο Καρυωτάκης ήταν πολύ φυσικό έτσι που το ένιωσε το ανθρώπινο πρόβλημα, να ποθήσει την ανυπαρξία. Γι' αυτό μας χρειάζεται και μια χίμαιρα πιο ζεστή από την απρόσιτη χίμαιρα του Καρυωτάκη. Την ώρα που όλα χάνονται, θα μπορούμε τουλάχιστον να πούμε: Ας ονειρευτούμε, αδερφοί μου» (Δ. Γιάκου, ό. π., σ. 59).

Η επόμενη εμφάνιση του Καρυωτάκη, που αποκαλείται γι' άλλη μια φορά «ο ποιητής με τα δύο τυπωμένα βιβλία», γίνεται ύστερα από είκοσι περίπου σελίδες, στο ίδιο σκηνικό του Μαύρου Γάτου. Ο ποιητής απευθύνεται σε μία από τις βασικές ηρωίδες, την Έρση, λέγοντάς της πως ο ηθοποιός φίλος της που αναγκάστηκε να παίζει επιθεώρηση με κάποιο μπουλούκι, θα έπρεπε να σκοτωθεί αντί να συμβιβαστεί, «να τινάξει την ανδία και τα μυαλά του κατά πρόσωπο των ανθρώπων» (σ. 185). Η παραπάνω άποψη αποδίδεται και στο κατοπινό ποίημα Πρέβεζα, με τους στίχους

«Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
αυτούς, ένας επέθαινε από ανδία…»

ενώ παράλληλα φωτογραφίζει τον τρόπο που πέθανε ο ποιητής, αφού ας μην ξεχνάμε, όταν ο Παναγιωτόπουλος έγραψε

την Αστροφεγγιά, γνώριζε ήδη το τέλος του Καρυωτάκη. Στον Πρόλογο της Αστροφεγγιάς ο Παναγιωτόπουλος επισημαίνει για τα νιάτα της εποχής του πως τόσο τραγικά ξεγελάστηκαν στις μεγάλες ελπίδες τους, πως σύρθηκαν απροσανατόλιστα, παιδεμένα, χωρίς πίστη, χωρίς προορισμό σε μια δεύτερη φοβερότερη κοσμοχαλασιά κι έκαναν με την αγωνία τους αισθητότερη τη ριζική αντίφαση και τη διάλυση του κόσμου που πέρασε (εκδ. Αστήρ, 1981, σ. 5). Κατά συνέπεια, παρεμβάλλοντας στο μυθιστόρημά του στίχους του Καρυωτάκη, ο συγγραφέας βρίσκει τον πιο έγκυρο και αυθεντικό δρόμο, για να σκιαγραφήσει την ακραία στάση της επιδίωξης του θανάτου, στάση που δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί στην προσπάθεια να αποδοθούν όσο το δυνατόν σφαιρικότερα και πιστότερα, τα νιάτα της μεσοπολεμικής εποχής. Η αφηγηματική παρουσία του Καρυωτάκη ολοκληρώνεται στην αμέσως επόμενη σελίδα, με έναν ακόμη διάλογό του με την Έρση. Το τέλος των εμφανίσεών του συμπίπτει με την οριστική για τους μυημένους, τους γνώστες της ποίησής του, αποκάλυψη της ταυτότητάς του. Ο αφηγηματικός ήρωας απαγγέλει τους στίχους

«Ρίξε το όπλο και σωριάσου πρηνής,
όταν ακούσεις ανθρώπους»,

που δηλώνει πως είναι δικοί του (σ. 184). Με αυτόν τον αφηγηματικό χειρισμό, προκύπτει εμφανώς η πρόθεση του συγγραφέα της Αστροφεγγιάς να ενεργοποιήσει τον αναγνώστη του στην κατεύθυνση της αναγνώρισης του πασίγνωστου ήρωά του, παρέχοντας επαρκείς ενδείξεις και ενισχύοντας σταδιακά τις προσδοκίες μας, έως την οριστική επαλήθευσή τους. Το γεγονός αυτό φανερώνει τη βαρύτητα και το σεβασμό με τα οποία αντιμετωπίζει ο Παναγιωτόπουλος την αφηγηματική παρουσία του Καρυωτάκη.

Οι δύο παραπάνω στίχοι χρησιμοποιούνται από το συγγραφέα, ώστε να ενισχυθεί και να επικυρωθεί με την υποβλητική δύναμη του ποιητικού λόγου του Καρυωτάκη, η θέση που εκφέρει το αφηγηματικό πρόσωπο Καρυωτάκης, πως «δεν είμαστε πλασμένοι για ν' αγαπιούμαστε. Για να μισούμε μονάχα!» (ό. π.) Οι στίχοι αυτοί από το ποίημα «Υποθήκαι», που δημοσιεύτηκε το 1928, καθώς και όλα όσα λέει ο ποιητής στην Αστροφεγγιά, παραπέμπουν αναμφισβήτητα στην τελευταία του συλλογή, που, όπως αποδεικνύεται, ο Παναγιωτόπουλος την είχε εξαντλητικά μελετήσει όταν έγραψε το μυθιστόρημά του. Οπότε, θα μπορούσαμε με ασφάλεια να ισχυριστούμε ότι τον αφηγηματικό ήρωα Καρυωτάκη τον έπλασε ο Παναγιωτόπουλος μέσα από την ποίηση του Καρυωτάκη. Τα ποιήματα των συλλογών Ελεγεία και Σάτιρες βλέπουμε στην Αστροφεγγιά να συνομιλούν με τους εφήβους-ήρωές της μέσα από το εξαίσιο αφηγηματικό τέχνασμα της προσωποποίησής τους με τη μορφή του ποιητή. Άλλωστε πάντοτε η ποίηση του Καρυωτάκη συνομιλεί με τη νεανική ψυχή. Ας θυμηθούμε εδώ τη Λιλή Ζωγράφου, που επισημαίνει πως οι νέοι εξακολουθούν να επιμένουν στο έργο του Καρυωτάκη και να συγκινούνται αληθινά από αυτό, αφού η απαισιοδοξία και ο σαρκασμός του ανταποκρίνονται στη συγκεχυμένη διάθεση της νεότητας (Καρυωτάκης-Πολυδούρη και η αρχή της αμφισβήτησης, σελ. 17-19).

Η ποιητική δημιουργία του Καρυωτάκη στο πεζογράφημα του Παναγιωτόπουλου, συνδέεται σε κάποιο άλλο σημείο με την απόπειρα της Έρσης να αναζητήσει την αιτία της μισανθρωπίας του αφηγηματικού ήρωα Καρυωτάκη, που την έχει εκφράσει μέσα από τους στίχους του από το ποίημα «Υποθήκαι». Υποστηρίζοντας η ηρωίδα ότι μια ερωτική σχέση θα βοηθούσε το συνομιλητή της να καταπολεμήσει τη μοναξιά του, εκείνος χαρακτηρίζει τις γυναίκες «νευρόσπαστα» και «σκλαβιά» (ό. π.), θυμίζοντάς μας το ποίημα «Αποστροφή». Ο συγκεκριμένος προσωπικός διάλογος συνιστά μια απόλυτη αντιπαράθεση ανάμεσα στην απαισιόδοξη και αυτοκαταστροφική στάση που εκφράζει ο ποιητής, και στην καλοσύνη, την αισιοδοξία και την αγάπη, που ενσαρκώνει και υποστηρίζει η συνομιλήτριά του.

Καταλήγοντας, θα τονίζαμε ότι η παρουσία του Καρυωτάκη μεταξύ των ηρώων της Αστροφεγγιάς, προσδίδει εγκυρότητα και βαρύτητα στις πνευματικές αναζητήσεις τους. Οι ήρωες του Παναγιωτόπουλου γίνονται πιο ζωντανοί, πιο αληθινοί μέσα από τη συναναστροφή τους με τον «επώνυμο» Καρυωτάκη, που όπως δεν κατονομάζεται, παραμένει ένας από εκείνους. Έτσι όλα τα αφηγηματικά πρόσωπα, μεγεθύνονται στο δικό του ανάστημα. Αλλά το πλέον ουσιαστικό και αξιοσημείωτο αποτέλεσμα της αφηγηματικής παρουσίας του Καρυωτάκη στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό κείμενο συνίσταται στο διάλογο που αναπτύσσεται ανάμεσα στην ποίησή του και στους νεαρούς μεσοπολεμικούς ήρωες του Παναγιωτόπουλου. Πρόκειται για διάλογο που εμπλέκει αποτελεσματικότερα τον αναγνώστη και στα δύο έργα. Η αναγνωστική προσέγγισή μας στην ποίηση του Καρυωτάκη γίνεται ακόμη πιο προσωπική και άμεση ύστερα από την παρουσία του ποιητή στη νεανική συντροφιά του Μαύρου Γάτου στις σελίδες της Αστροφεγγιάς. Η παράλληλη δε εξοικείωση του αναγνώστη με την ποίηση του μεγάλου δημιουργού προσδίδει περισσότερη ένταση στο βιωματικό στοιχείο που ενυπάρχει στο έργο του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου.

Το κίνημα της Ναζαρηνής ζωγραφικής.

Είναι γνωστό ότι ταυτόχρονα με την διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους παρατηρήθηκε και μια ιδιαίτερα σημαντική αλλαγή στον χαρακτήρα της μέχρι τότε εκκλησιαστικής ζωγραφικής. Η ζωγραφική του 19ου-20ου αι., παρά τις αξιόλογες μελέτες καταγραφής που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, στην ουσία παραμένει αυτή σε μεγάλο βαθμό, ακόμα άγνωστη. Ασχολούμενος εδώ και πολλά χρόνια με την ιστορία, την έρευνα και μελέτη μνημείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, μονές[1], εκκλησίες[2], μνημεία προβιομηχανικής τεχνολογίας[3], ιδιαίτερα με τα ευρισκόμενα στο Λεκανοπέδιο της Αττικής, έχω δημοσιεύσει σημαντικό αριθμό σχετικών μελετών. Ήδη μελετώ και σύντομα θα παρουσιάσω ένα άγνωστο στη βιβλιογραφία σύνολο εκκλησιαστικής ζωγραφικής του 20ου αι.. ως και τους ελάχιστα γνωστούς δημιουργούς του, το ζωγραφικό συνεργείο των αδελφών Χρήστου και Στέλιου Σούτσου (φωτ.1). Είναι ένα εικαστικό αποτέλεσμα ζωγράφων οι οποίοι δούλεψαν ακολουθώντας το κίνημα των Ναζαρηνών, μια ελάχιστα γνωστή τάση εκκλησιαστικής ζωγραφικής (φωτ.2).

(φωτ.1) *Αδελφοί Σούτσου,*
Ευαγγελισμός Θεοτόκου, Νάρθηκας.
Ιερά Μητρόπολις Αθηνών (Αρχείο Στ. Μουζάκη)

Γενικότερα οι αναφορές για τη Ναζαρηνή ζωγραφική αλλά και για την επίδραση που αυτή άσκησε στη νεότερη εκκλησιαστική μας ζωγραφική, συναντώνται εμφανίζοντας διαφορετικές κάθε φορά, προϋποθέσεις. Άλλοτε ολόκληρη η εκκλησιαστική ζωγραφική του 19ου αι. ονομάζεται Ναζαρηνή, άλλοτε οι αναφορές περιορίζονται στις επιρροές των Ναζαρηνών που εντοπίζονται στα έργα

(φωτ.2) Αφοί Σούτσου,
(Ι.Ν.Μεταμόρφωση του Σωτήρος, Κουκουβάουνες 1939.
Αρχείο Στ. Μουζάκη)

ορισμένων ζωγράφων ή και σε σχέση με τις εικονο-γραφικές τους συνάφειες. Από τις αναφορές δε λείπει βεβαίως, μάλιστα συναντάται και πολύ συχνά, η υποτιμητική διάθεση, ακολουθώντας την κριτική που άσκησαν ορισμένοι ζωγράφοι εναντίον όλων των δυτικότροπων και ακαδημαϊκών τάσεων προτεί-νοντας όπως θα δούμε, την αντικατάστασή τους από μια ζωγραφική περισσότερο κοντά στα βυζαντινά πρότυπα, όπως επιχείρησε ιδιαίτερα ο Κόντογλου, αλλά και άλλοι όπως ο Καυταντζόγλου ως διευθυντής του Σχολείου των Τεχνών.

Το κίνημα αποτελεί γέννημα του αντιφατικού ρομαντικού ιδεολογικού κλίματος που επικρατούσε στην Ευρώπη στις αρχές του 19ου αι.. Οι αντιφάσεις των ιδεών και των οραμάτων που ενέπνεαν την αστική τάξη της εποχής αυτής[4], συγχωνεύτηκαν με τις λαϊκότροπες τάσεις επιστροφής στις χριστιανικές ρίζες και αξίες[5]. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το να

---

[1] Στέλ. Μουζάκης, *Το άγνωστο μικρομονάστηρο της Παναγίας - Χελιδονούς στις Αχαρνές Αττικής (16ος αι.) Ιστορική -Λαογραφική - Τυπολογική μελέτη*, Αχαρνές 1988. Στέλ. Μουζάκης, *Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος στον Κορακά*, Σύλλογος Ποιοτικής και Πολιτιστικής Αναβάθμισης Δυτικής Αττικής «Ο ΔΗΜΟΦΩΝ», Μάνδρα 2003,σ.13-56. Στέλ. Μουζάκης, *Η βυζαντινή –μεταβυζαντινή μονή της αγίας Τριάδας στη θέση Μυρρίνιον Μάνδρα – Κούντουρα-Αττικής. Ιστορία - Αρχιτεκτονική – Εικονογραφία*, Σύλλογος Ποιοτικής και Πολιτιστικής Αναβάθμισης Δυτικής Αττικής «Ο ΔΗΜΟΦΩΝ», Μάνδρα 2009.

[2] Στέλ. Μουζάκης, *Βυζαντινές–μεταβυζαντινές εκκλησίες Βόρειας Αττικής (12ος-19ος αιώνας)*, πρόλογος Ομ. Καθηγητού Βυζαντινής Αρχαιολογίας Κου Αθανασίου Παλιούρα, Αθήνα 2010.

[3] Στέλ. Μουζάκης, *Μύλοι και διαμόρφωση φεουδαλικού δικαίου στη δυτική, βυζαντινή και οθωμανική οικονομία και κοινωνία. Βυζαντινοί - μεταβυζαντινοί μύλοι και ιστορία. Οικοδομικοί περιορισμοί και συναφείς διατάξεις νερόμυλων – ανεμόμυλων (c. 6ος – c. 19ος αιώνας)*, πρόλογος Καθηγητού Νεότερης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Ιστορίας Κου Γεωργίου Λεοντσίνη, επιμέλεια Επιστημονική Εταιρεία Αττικών Μελετών, Αθήνα 2008

[4] Κων. Λαμπρόπουλος, «Giorgio de Chirico. Η «ελληνική» ιδέα της Pittura Metafisica: Η θέαση της Αντικειμενικότητας», *e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας*, τχ.5,τ.6(2011), σ.1-64.

[5] Keith Andrews, *The Nazarenes. A Brotherhood of German Painters in Rome*, New York 1988, 10-18

μη μπορούμε να ορίσουμε και να μιλήσουμε για μια ενιαία Ναζαρηνή ζωγραφική αλλά περισσότερο για «ναζαρηνές ζωγραφικές[6]». Αυτό ακριβώς επισημαίνει και η Keith Andrews με τη διατύπωση της ότι η ζωγραφική τους παραμένει ακόμη ένα άγνωστο ερευνητικό πεδίο, μία «terra incognita», για τη σύγχρονη ζωγραφική ιστορία της τέχνης[7].

Ξεκίνησε από τη Γερμανία και αναγνωρίζεται ως μια από τις σημαντικότερες σχολές της νεότερης ευρωπαϊκής ζωγραφικής. Σκοπός τους να συμφιλιώσουν το ιδεατό με το πραγματικό. Ο καλλιτέχνης πρέπει να επιτύχει, αποδίδοντας φυσιοκρατικά το θέμα του, να μεταφέρει το θεατή μέσω της φύσης σε έναν ψηλότερο ιδεατό κόσμο, αποκομμένο από τον θεωρούμενο κόσμο. Η φύση και το ιδανικό για να αποκτήσουν μορφή είναι αναγκαίο να συνυπάρξουν, να συνδυαστούν και αυτό επιτυγχάνεται μόνον διαμέσου της χριστιανικής τέχνης[8].

(φωτ.3) Δεσποτική εικόνα, Ιησούς ως Παντοκράτωρ (αγιογραφικός οίκος Σεραφείμ. Ι.Σκήτη Αγίας Άννης Άγιον Όρος 1955. Αρχείο Στ. Μουζάκη)

Λίγοι είναι ουσιαστικά οι Έλληνες εκπρόσωποι που εντάχθηκαν στο κίνημα αυτό και δημιούργησαν σημαντικά έργα. Ως οι σπουδαγμένοι, ακαδη-μαϊκοί και βασικοί εκπρόσωποι του Ναζαρηνού κινήματος στην Ελλάδα αναγνωρίζονται: ο Ludwig Thiersch (1825-1905) με τις θεωρίες του για βελτίωση της βυζαντινής ζωγραφικής[9], ο Κωνσταντίνος Φανέλης (1791-1867), και ο Σπυρίδων Χατζηγιαννόπουλος (1820-1905). Όμως ο κυριότερος εκφραστής έχοντας ασχοληθεί, ιδιαίτερα, με την τρισδιάστατη εκκλησιαστική ζωγραφική, αλλά και ο τελευταίος αυτής της κίνησης υπήρξε ο Κωνσταντίνος Αρτέμης (1878-1972)[10]. Βεβαίως υπάρχουν και άλλοι όπως ο Πολυχρόνης Λεμπέσης (1848-1913), ο οποίος μάλιστα ζωγράφισε τις εικόνες του τέμπλου του καθεδρικού ναού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης εδώ στη Μάνδρα[11], ο Νικόλαος Κουνελάκης (1829-1869) που φοίτησε μάλιστα στην Πετρούπολη όπου είχε ήδη αναπτυχθεί και καθιερωθεί το κίνημα, οι οποίοι επειδή δεν ασχολήθηκαν αποκλειστικά με εκκλησιαστικά αλλά και με κοσμικά θέματα, δεν αναφέρονται συχνά. Πάντως είναι γεγονός ότι η βιβλιογραφία για το συγκεκριμένο θέμα δεν είναι πολύ μεγάλη.

Η εικαστική ιδιομορφία με την οποία εκφράστηκε η πλειονότητα των σπουδαστών της Ακαδημίας, και την οποία οι Έλληνες μετέφεραν στη σχολή της Αθήνας, επικράτησε να ονομάζεται «ακαδημαϊκός ρεαλισμός». Όπως μάλιστα αποδεικνύεται, η θεματογραφία που καλλιεργήθηκε στην Ελλάδα κατά το δεύτερο μισό του 19ου αι., δεν διαφέρει ουσιαστικά από εκείνη άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Προέχει η ηθογραφία με την απεικόνιση του βίου τόσο των αστικών κέντρων όσο, προπάντων, της υπαίθρου. Περιγράφονται ή και αλληλεπικαλύπτονται η αγροτική και ποιμενική ζωή, οι καθημερινές εργασίες, οι εορτές και το πένθος. Έμφαση

[6] Νικ. Γραίκος, «Υπήρξε Ναζαρινή ζωγραφική στην Ελλάδα;», στο *Άγιον Όρος στα χρόνια της απελευθέρωσης*. Ζ΄ Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη 23-25 Νοεμβρίου 2012, Στρογγυλές Τράπεζες «Ναζαρηνή ζωγραφική, Φόρος τιμής στον Gabriel Millet», Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 2013,σ. 443-445

[7] Keith Andrews, *The Nazarenes*, ό.π., σ.viii.

[8] Keith Andrews, *The Nazarenes*, ό.π., σ.21

[9] Α. Ξυγγόπουλος, *Σχεδίασμα της Θρησκευτικής Ζωγραφικής μετά την Άλωσιν*, Αθήναι 1957, σ.352 κ.ε.

[10] Για το εκκλησιαστικό του έργο βλ.Δημ. Παπαστάμος *Η επίδραση της Ναζαρηνής σκέψης στη νεοελληνική εκκλησιαστική ζωγραφική. Κωνσταντίνος Φανέλλης, Λουδοβίκος Θείρσιος, Σπυρίδωνας Χατζηγιαννόπουλος*, Κωνσταντίνος Αρτέμης, Αθήνα 1977,σ.149-161

[11] Δαμασκηνή Ασημακοπούλου-Κωνσταντάτου, «Οι εικόνες του τέμπλου του ναού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη Μάνδρα Αττικής, έργα του ζωγράφου Πολυχρόνη Λεμπέση», στο *Α΄ Επιστημονικό Συμπόσιο της Νεοελληνικής εκκλησιαστικής τέχνης*, Πρακτικά, Αθήνα 2009,σ. 225-246

δίνεται στην απόδοση του αρχιτεκτονήματος, της τοπικής φορεσιάς, των αντικειμένων. Ακολουθεί η προσωπογραφία, η οποία μετατοπίζει το ενδιαφέρον της από τον αγωνιστή, στον έμπορο και τον πλούσιο αστό.

Οι Έλληνες ζωγράφοι οι οποίοι ασχολήθηκαν ή είχαν συνάφεια με τη Ναζαρηνή ζωγραφική, όπως επίσης και οι επτανησιώτες ομότεχνοί τους, οραματίζονταν τη βελτίωση, κατά την άποψή τους της βυζαντινής τέχνης[12], εισάγοντας την τρισδιάστατη ελαιογραφία σε μουσαμά και υιοθετώντας τη νατουραλιστική απόδοση των μορφών. Επήλθε δηλαδή μεταβολή της εικονογραφίας, τόσο ως προς την τεχνική, όσο και ως προς τη θεματική και γενικότερα το ήθος της, με τη χρήση δυτικών προτύπων κυρίως χαλκογραφιών, ώστε πλέον να κάνουμε λόγο και στην Ελλάδα για εκκλησιαστική ζωγραφική. Στην Ελλάδα κυκλοφόρησαν ευρέως οι χαλκογραφίες στις βενετοκρατούμενες περιοχές, κυρίως στα Επτάνησα, και οφείλονταν στη συντριπτική πλειονότητά τους σε Φλαμανδούς χαράκτες, μεταξύ των οποίων: Cornelis Cort (περ. 1533 - περ. 1578), Jan Sadeler (1550-1600) και Hieronymus Wierix (1553-1619)[13]. Βαθμιαία πάντως η μεταναζαρηνή τεχνοτροπία καθιερώθηκε ως επίσημο στοιχείο της νεοελληνικής θρησκευτικής τέχνης, ακόμα και στις λαϊκότερες εκφάνσεις της. Η μεγάλη περίοδος ακμής της, περίπου εκατό χρόνια, κάλυψε τρεις γενιές ζωγράφων, ταυτόχρονα όμως εξέθρεψε και τη διαμάχη[14] μεταξύ βυζαντινότροπης και δυτικότροπης εκκλησια-στικής ζωγραφικής.

Στο διάστημα αυτό μεγάλα ζωγραφικά εργαστήρια όπως αυτά του Αγίου Όρους[15] (φωτ.3) αποδέχονται και αναπτύσσουν σε μεγάλο βαθμό τη Ναζαρηνή ζωγραφική. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε ήδη από τον 18ο αι., με βασικό παράγοντα της στροφής την μεγάλη επιρροή που φαίνεται ότι άσκησε η δυτικότροπη ρωσική αγιογραφία[16]. Μάλιστα σύγχρονες έρευνες αποδεικνύουν ότι η ανάπτυξη της καθαρά δυτικότροπης αγιορείτικης ζωγραφικής αρχίζει περί το 1900 και κορυφώνεται ανάμεσα στις δεκαετίες του 1920 και του 1960, χρονική περίοδο κατά την οποία σημειώνει ταυτόχρονη ανάπτυξη και η «νεοβυζαντινή» στροφή που αναπτύχθηκε παράλληλα με τις αντίστοιχα διαμορφούμενες πολιτικές συνθήκες της συγκεκριμένης εποχής. Περίοδο όπου ο εθνοκεντρικός τους λόγος περιβλήθηκε από έναν «απομονωτικό συγκεντρωτισμό που στην πνευματική ζωή έφερε το αίτημα του ελληνικού μοντερνισμού αντιμέτωπο με εκείνο της επιστροφής στις ρίζες[17]». Ως βασικός εκφραστής αυτής της

Πολ. Λεμπέσης,
εικόνα τέμπλου
Αγ. Κωνσταντίνου Μάνδρας

οργανωμένης επιστροφής αναδεικνύεται ο Φώτης Κόντογλου, ο οποίος αργότερα μάλιστα εξομολογείται πως «επιδόθηκε με πάθος στη βυζαντινή τέχνη και με τη μελέτη της προσπάθησε να δημιουργήσει ύφος ελληνικό στη ζωγραφική[18]». Τελικά παρά τις όποιες επιρροές των Ναζαρηνών στην ελληνική ζωγραφική, δεν μπορούμε να αναγνωρίσουμε μιαν αυτόνομη «ελληνική Ναζαρηνή ζωγραφική[19]».

Ανάμεσα όμως σε αυτούς που εκπροσωπούν την ακαδημαϊκή τάση υπάρχουν ορισμένοι ζωγράφοι, οι περισσότεροι αυτοδίδακτοι, που φαίνεται να συγκροτούν κατά τον 20ο αι., μια ιδιαίτερη μικρή ομάδα, οι οποίοι αν και ζωγραφίζουν δυτικότροπα, χρησιμοποιούν παράλληλα και κάποια –όχι πολλά- «λαϊκά» στοιχεία, όπως οι εκπρόσωποι της οικογένειας του Δημητρίου Σούτσου, ο Δημήτριος Τσεβάς στα Μεσόγεια, ο Διονύσιος Καρούσος, ο Γ. Σπανός από τη Χαλκίδα, κ.ά. Αλλά για αυτούς θα μιλήσουμε μιαν άλλη φορά.

Πριν κλείσω το μικρό αυτό σημείωμα για ένα θέμα πολύ μεγάλο, θέλω να ευχαριστήσω τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου Ο ΔΗΜΟΦΩΝ και ιδιαίτερα τον κ. Παναγιώτη Δημητρούλη για την απόφασή τους να συμπεριλάβουν στις εκδόσεις του Συλλόγου το καινούργιο μου βιβλίο για τη Ναζαρινή Ζωγραφική και τους σχετικά άγνωστους ζωγράφους αδελφούς Χρήστο και Στέλιο Σούτσου, σε ένα ναό του παλαιού χωριού Κουκουβάουνες.

Στέλιος Μουζάκης
stelmouzakis@hotmail.gr

[12] Η κίνηση αυτή της «βελτίωσης» της βυζαντινής εικονογραφίας, προχώρησε παράλληλα στο χώρο της μουσικής, αλλά και σε αυτό της αρχιτεκτονικής. Για τους πρωτεργάτες της κίνησης, τις αιτίες και τις προσπάθειες βλ. Νικόλαος Γραίκος *Η «βελτιωμένη» βυζαντινή ζωγραφική στον 19ο αιώνα. Η περίπτωση του Σπυρίδωνα Χατζηγιαννόπουλου (τοιχογραφικό έργο)*,μεταπτ. Θεσσαλονίκη 2003,σ. 132-170.

[13] Ιωάννης Ρηγόπουλος, «Ο αγιογράφος Θεόδωρος Πουλάκης και η φλαμανδική χαλκογραφία», Αθήναι 1979. Επίσης βλ. Γιάννης Ρηγόπουλος, *Φλαμανδικές επιδράσεις στη μεταβυζαντινή ζωγραφική. Προβλήματα πολιτιστικού συγκρητισμού*, Αθήνα 1998.

[14] Τις θέσεις του βασικού επικριτή αυτής της κίνησης Φώτη Κόντογλου, αλλά και γενικότερα για την αποστροφή του όσον αφορά τη χρήση χαλκογραφιών από πολλούς ζωγράφους από τον 16ο αι. μέχρι των ημερών του, όπου θεωρεί ότι «τέλεον την ορθόδοξον αγιογραφίαν με την ιταλικήν καμαίζηλον τεχνοτροπίαν καταστέψαντας τον λειτουργικόν χαρακτήρα της» αλλά και «τους τοιαύτους (εννοεί αγιογράφους) δεν εναφέρομεν και καλόν θα ήτον η λήθη να καλύψει τα έργα των» βλ. (Φώτιος Κόντογλου, *Έκφρασις*, Α΄(Αθήνα 1960), σ.415-426)

[15] Κ. Καλοκύρης, «Η σύγχρονος αγιογραφία εις το Άγιον Όρος», στο *Άθως. Θέματα αρχαιολογίας και τέχνης*, Αθήνα 1963,σ.253-266. Γ. Ζωγραφίδης, «Σχόλια για το τέλος της μεταβυζαντινής ζωγραφικής στο ελληνικό κράτος και το Άγιον Όρος, 18ος-19ος αι. Ιδεολογικές ανακατατάξεις και θρησκευτική τέχνη», στο *Εικαστική Φιλοσοφία*. Μελετήματα για τη Φιλοσοφία - Θρησκεία – Τέχνη, Αθήνα 1998,σ. 159 – 240. Στέλ. Μουζάκης, *Ανέκδοτες Αγιορείτικες Ναζαρηνές εικόνες*, σε έκδοση.

[16] Νικόλαος Γραίκος, *Ακαδημαϊκές τάσεις της εκκλησιαστικής ζωγραφικής στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα. Πολιτισμικά και εικονογραφικά ζητήματα*, Θεσσαλονίκη 2011, όπου και σημαντική βιβλιογραφία, σ.502

[17] Δ. Τζιόβας, *Οι μεταμορφώσεις του εθνισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1989, σ.139-141

[18] Ε. Γεωργιάδου-Κούντουρα, «Η βυζαντινή παράδοση σε τέσσερις νεοέλληνες ζωγράφους», *Βυζαντινά*, 8(1976),σ. 143-157. Ιλιάνα Ζάρρα, Χρήστος Μεράντζας, Στέφανος Τσιόδουλος, *Από τον μεταβυζαντινό στον νεότερο ελληνικό πολιτισμό. Παραδείγματα εικαστικής παραγωγής (16ος-20ος αιώνας)*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015,σ.124.

[19] Νικόλαος Γραίκος, «Υπήρξε Ναζαρηνή ζωγραφική στην Ελλάδα;»,ό.π.,σ.450-451

Ιρλανδικό Εκλογικό Σύστημα: Παράδειγμα προς μίμηση

Όταν κάποιος ζει σε μία ξένη χώρα, η σύγκριση των θεσμοθετημένων κανόνων σε αυτήν με τους αντίστοιχους τής πατρίδας του είναι αναπόφευκτη. Ζώντας λοιπόν στην Ιρλανδία πάνω από τρία χρόνια και συγκρίνοντας συστήματα εδώ και στην Ελλάδα, διαπιστώνω ότι σε άλλα υπερέχουμε (ή μάλλον υπερείχαμε, διότι με την οικονομική κρίση όλα έχουν πάρει πλέον την "κάτω βόλτα" στην Ελλάδα) και αλλού μειονεκτούμε . Παραδείγματος χάριν, το Ελληνικό σύστημα υγείας, παρά την υποχρηματοδότηση και την υποστελέχωση τού δημόσιου τομέα του λόγω τής κρίσης υπερτερεί τού Ιρλανδικού. Αντιθέτως, το Ιρλανδικό πολιτικό σύστημα, και ειδικότερα το εκλογικό σύστημα, είναι πολύ ανώτερο τού Ελληνικού και πιστεύω ότι πρέπει να το υιοθετήσουμε. Θα συγκρίνω τα δύο συστήματα για να γίνει σαφής η διαφορά.

Ας υποθέσουμε ότι στην Ελλάδα ένας ευσυνείδητος, έντιμος και επαγγελματικά παραγωγικός πολίτης, με ανιδιοτελή κίνητρα, απηυδισμένος από την κατάντια του τόπου και την διαφθορά των κομμάτων, αποφασίζει να ασχοληθεί με την πολιτική και να βάλει υποψηφιότητα ως βουλευτής. Τι επιλογές έχει;

Η πρώτη επιλογή είναι να ενταχθεί στο κόμμα στο οποίο πρόσκειται πολιτικά και αναμειχθεί ενεργά στη δράση του, ώστε κάποια στιγμή να ζητήσει να αποκτήσει το χρίσμα τού υποψηφίου στην εκλογική περιφέρεια του και την ψήφο των πολιτών. Τα μειονεκτήματα αυτής τής επιλογής είναι ότι θα πρέπει να αφιερώσει (ή ακριβέστερα να σπαταλήσει) άφθονο χρόνο από τη ζωή του για συμμετοχή στις κομματικές διαδικασίες (διαφορετικά γιατί να τού δώσει το χρίσμα η κομματική ηγεσία;), να αναγκασθεί να κολακέψει τούς κομματικούς συντρόφους του (πράγμα αντίθετο στην αξιοπρέπεια του) και επίσης να πιέσει την συνείδηση του να συμβιβασθεί με θέσεις και απόψεις τού κόμματος με τις οποίες δεν συμφωνεί. Ακόμη και εάν καταφέρει να εκλεγεί, πάλι θα πρέπει να ψηφίζει στην Βουλή με βάση την "γραμμή" του κόμματος, διότι διαφορετικά θα διαγραφεί. Ούτε η ανεξαρτητοποίηση του για λόγους συνειδησιακούς λύνει το πρόβλημα, διότι το κόμμα θα τού ζητήσει να παραιτηθεί και να επιστρέψει την έδρα με το λογικό επιχείρημα ότι χωρίς την ένταξη του σε αυτό δεν θα είχε εκλεγεί. Συνοπτικά, το τελικό αποτέλεσμα αυτής τής επιλογής θα είναι είτε επώδυνος συμβιβασμός και έκπτωση τής ηθικής συνείδησης του, είτε διαγραφή, είτε εξαναγκασμός σε παραίτηση.

Η δεύτερη επιλογή είναι να ιδρύσει ο ίδιος κόμμα, ώστε να είναι ανεπηρέαστος από άνωθεν εντολές και εξαρτήσεις. Το πρόβλημα όμως έγκειται στο ότι θα πρέπει να στοχεύσει στο απαιτούμενο ποσοστό τού 3% προκειμένου να μπει στη Βουλή και να επηρεάσει τα πολιτικά δρώμενα. Για να γίνει αυτό εφικτό θα πρέπει να δημιουργήσει ένα πανελλήνιο δίκτυο συνεργατών και στελεχών. Τα τεράστια έως ανεπίλυτα προβλήματα αυτής της επιλογής είναι ο τεράστιος χρόνος που θα πρέπει να αφιερώσει και η ανεύρεση στελεχών που αφ΄ ενός να συμμερίζονται τις ιδεολογικές θέσεις τού κόμματος, αλλά και να είναι εξ ίσου έντιμοι και ακέραιοι με τον ίδιον, ώστε να μην προτάσσουν τις προσωπικές φιλοδοξίες διάκρισης και προβολής από το γενικότερο συμφέρον τού τόπου. Δυσκολίες δηλαδή τόσο πολλές και μεγάλες που καθιστούν το εγχείρημα του και μέσω τής δεύτερης επιλογής ουτοπικό.

Όλο αυτό το αδιέξοδο για έναν ευσυνείδητο και ικανό πατριώτη που ποθεί να προσφέρει με εντιμότητα και ανιδιοτέλεια στην πατρίδα του οφείλεται στο αισχρό εκλογικό ελληνικό σύστημα που ευνοεί την κομματοκρατία και καταδικάζει σε εξαφάνιση τις ελεύθερες, ανεξάρτητες φωνές.

Αντιθέτως, στο Ιρλανδικό κοινοβούλιο αυτή τη στιγμή υπάρχουν 19 ανεξάρτητοι βουλευτές σε σύνολο 160, ποσοστό δηλαδή 12% (!) Στην Ελλάδα με το ίδιο ποσοστό θα είχαμε 36 ανεξάρτητους βουλευτές (!). Πού βρίσκεται όμως το μυστικό τού Ιρλανδικού εκλογικού συστήματος;

Στην Ιρλανδία το εκλογικό μέτρο για την εκλογή κάποιου υποψηφίου είναι σε ΤΟΠΙΚΟ και όχι σε ΕΘΝΙΚΟ επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι οι ανεξάρτητοι υποψήφιοι συναγωνίζονται επί ίσοις όροις τούς κομματικούς υποψηφίους στην εκλογική τους περιφέρεια. Εάν από την εκλογική περιφέρεια εκλέγονται π.χ. τρεις βουλευτές, αρκεί ο ανεξάρτητος υποψήφιος να ξεπεράσει σε σταυρούς τούς εκπροσώπους των κομμάτων σε σταυρούς για να εκλεγεί βουλευτής. Στη συνέχεια ο κάθε εκλεγμένος ανεξάρτητος βουλευτής μπορεί να συμμαχήσει με κάποιο από τα μεγάλα κόμματα και να στηρίξει το κόμμα που πλειοψήφησε για τον σχηματισμό κυβέρνησης παίρνοντας ανταλλάγματα στο επίπεδο τής πολιτικής που θα εφαρμοσθεί. Με αυτόν τον τρόπο συμμαχεί με αυτό, χωρίς να ταυτίζεται πολιτικά, και μπορεί ανά πάσα στιγμή να άρει την υποστήριξη του, εάν το κυβερνητικό κόμμα αθετήσει τις υποσχέσεις του.

Το τεράστιο πλεονέκτημα αυτού του συστήματος είναι ότι ο υποψήφιος βουλευτής δεν χρειάζεται να αποδυθεί σε μία τιτάνια, και συνήθως μάταια, προσπάθεια να "δικτυωθεί" και να γίνει γνωστός σε πανεθνικό επίπεδο προκειμένου να εκλεγεί (μέσω τού κόμματος του), ούτε να ξοδέψει, αναγκαστικά, έναν πακτωλό χρημάτων για την προεκλογική εκστρατεία και διαφήμιση του. Εάν είναι γνωστός στην τοπική κοινωνία για το έργο του, το ήθος του και τα προσόντα του, αυτά αρκούν.

Βέβαια μαντεύω την αντίρρηση, είτε των κρυφών υποστηρικτών τού σάπιου κομματικού κατεστημένου, είτε των εκπροσώπων μιας τοξικής, μηδενιστικής απαισιοδοξίας ("δεν βγαίνει τίποτα, όλα είναι προκαθορισμένα"), που και αυτοί με την απραξία τους συντηρούν την διεφθαρμένη κομματοκρατία: "Και τι πέτυχαν οι Ιρλανδοί με τόσους ανεξάρτητους;" Όμως ένας έντιμος, ευφυής και ελεύθερος από κομματικές εξαρτήσεις πολίτης κατανοεί ότι αυτό το σύστημα θα σημάνει την αρχή τής εξυγίανσης τού πολιτικού σκηνικού. Θα αναφέρω ένα χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα από την Ιρλανδική πολιτική ζωή.

Ένας αστυνομικός έκανε εμπιστευτική αναφορά στους ανωτέρους του για φαινόμενα διαφθοράς στην Ιρλανδική αστυνομία. Οι ανώτεροι του, αντί να διερευνήσουν τις καταγγελίες, στράφηκαν εναντίον του και επιχείρησαν να τον εξοντώσουν επαγγελματικά και ηθικά με συκοφαντίες περί παιδεραστίας κλπ.(συνειδητοποιείτε ότι Ιρλανδοί και Έλληνες μοιάζουμε σε πολλά;) Ο άνθρωπος, όντας έξυπνος και γνωρίζοντας ότι τα ανώτερα κλιμάκια τής αστυνομίας έχουν πολιτικές "πλάτες" από τα παραδοσιακά μεγάλα Ιρλανδικά κόμματα, πήγε και εκμυστηρεύθηκε την υπόθεση του σε ανεξάρτητο βουλευτή. Αυτός με τη σειρά του αποκάλυψε το θέμα στη Βουλή, η υπόθεση πήγε στα Δικαστήρια και τελικά, όχι μόνο δικαιώθηκε ο αστυνομικός, αλλά "έπεσαν και κεφάλια" από τα υψηλά κλιμάκια της Ιρλανδικής αστυνομίας.

Όταν λοιπόν διαβάζω για, αξιέπαινες βέβαια, πρωτοβουλίες για συνταγματική αλλαγή προκειμένου να διορθωθούν τα κακώς κείμενα στην πατρίδα μας, κουνάω το κεφάλι μου με σκεπτικισμό. Διότι συνταγματική αλλαγή χωρίς ριζική αλλαγή τού υφιστάμενου εκλογικού νόμου, που καταδικάζει εκ προοιμίου σε αποτυχία κάθε υγιή, έντιμη και κομματικά ανεξάρτητη προσπάθεια, δεν πρόκειται να φέρει το ποθούμενο αποτέλεσμα τής εξυγίανσης τής πολιτικής ζωής.

Εμπρός, λοιπόν, ήλθε η ώρα όλοι όσοι αγαπάμε και βάζουμε την πατρίδα μας πάνω από τα κόμματα να απαιτήσουμε από το πολιτικό κατεστημένο την αλλαγή τού εκλογικού συστήματος στα πρότυπα του Ιρλανδικού, ώστε να δίνει χώρο και στις αδέσμευτες και ανεξάρτητες φωνές.

Παναγιώτης-Σωκράτης Λουμάκης
Γενικός ιατρός, Δουβλίνο Ιρλανδίας

έτος 21ο, αρ. τεύχους 93, τριμηνη έκδοση
διανέμεται δωρεάν
ISSN: 1109-2653
ISSN (Online): 2241-4037
ΚΩΔΙΚΟΣ : 6325
ΕΛΤΑ
ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 506/2001 ΤΑΧ. ΜΑΝΔΡΑΣ